

Uvod u misterij Krista i povijest spasenja

Obvezatna literatura za polaganje ispita

- **B. Duda**, *Kratak pogled u misterij Krista i povijest spasenja*, u: Isus Krist Bogočovjek i Spasitelj, KS, Zagreb, 1997., str. 13-29.
- **F. Varone**, *Nevolje s odsutnim Bogom*, KS, Zagreb, 1998.
- **S. Kušar**: Uvod: *Pokušaj viđenja korpusa koncilskih dokumenata kao cjeline*, u: Drugi vatikanski konci: Dokumenti, Zagreb, 2008.
- **Enciklopedijski teološki rječnik**, Pojmovi: *Povijest, Razum – vjera, Sveti pismo, Teologija, Otajstvo, Religija, Ekumenizam, Duhovnost*, Zagreb 2009.

Uvod u studij katoličke teologije

- Drugi vatikanski koncil (1962.-1965.) i obnova crkvenih studija;
- Dekret o odgoju i obrazovanju svećenik, “Optatam totius”, br. 14.: „Cjelokupni studij teologije treba usmjeriti na Misterij Krista... i da im to ujedno pomogne da sav život zasnuju na vjeri...”.

Studirati teologiju

- Osobno čitanje teoloških tekstova, umno razmišljanje i molitveno produbljenje teoloških tema.
- Teologija – traženje istine u moru znanja;
- Teologija je najstarija sveučilišna disciplina;
- Teologija i iskustvo Boga: “Ako si teolog, molit ćeš; ako moliš, bit ćeš teolog”
(Evagrije Pontski 4. st.)

Studij teologije i društveni kontekst

- “Tko ne poznaje kontekst, njega kontekst pojede!” (M. Scharer)
- Živimo u neoliberalnom, pluralističkom i digitalnom svijetu.
- **Sekularnost** (lat. saeculum – vijek, stoljeće; svjetovni, necrkveni)
- Sekularizacija znači: izuzimanje nečega ispod crkvenog vodstva i predaja svjetkom, građanskom vodstvu (npr. sekularizacija školskog odgoja)

- Charles Taylor: povlačenje religije iz javnoga života; oslobođanje od crkvenog utjecaja, posvjetovljenje;
- Za neke sekularizacija tek omogućuje *slobodu religije*; drugi opet smatraju da se treba *boriti protiv* sekularnosti kako bi se religija nametnula i oblikovala društvo;
- **Konfesionalnost** (lat. *confessio* priznanje; vjeroispovijest): vezanost uz jedan određeni institucionalni oblik vjerskog nauka i prakse.

- **Pluralnost** (grč. heteros – drugi, heterogenost; raznovrstan, raznolik, drugačiji): time se misli na činjenicu da u modernom društvu nailazimo na mnoštvo različitih svjetonazora;
- Vjernički identitet u pluralnom društvu;

Kriza govora o Bogu

- Tracionalni način govora o Bogu i današnji lingvistički kontekst: prekid komunikacije
 - tehničko-scientistički (znanstveni) jezik: teološke jezične tvrdnje nemaju pokriće u stvarnosti; postojanje Boga ne može se znanstveno, empirijski ‘dokazati’;
 - promidžbeno-propagandni (reklamni) jezik: govor o Bogu koristi za vlastite interese;

Kritika religije

- **Feuerbach:** Bogovi su iluzije koje su nastale iz čovjekovih želja;
- **Marx:** Religija pomaže prevladavanju ljudske i društvene bijede. Ona je indirektan protest protiv te situacije, ali tako što se pouzdaje u ono onostrano;
- **Freud:** Personalizirajući Bog je preuveličani otac, a religiozna vjera izraz kompleksa oca – drugim riječima djetinja iluzija;

- **Nietzsche:** Religija – a osobito kršćanstvo – sprečava život. Moderni čovjek je “ubio” Boga, a na njegovo mjesto stupio je nihilizam – uvid da ne postoji absolutni smisao i cilj.
- **Analitička filozofija religije:** Bog nije riječ kojoj nešto odgovara na području empirijskog iskustva. Govor o Bogu utoliko je besmislen jer ostaje neprovjerljiv.

Lom između kulture i religije

- Pojam kultura dolazi od lat. riječi „colere” što znači obradživati, njegovati (zemlju);
- „Raskršćanje” kulture i potreba nove evangelizacije.
- Inkulturacija: označava susret ili ulazak pojedine religije u pojedinu kulturu.

Drugi vatikanski koncil

- Katolička crkva danas bi bila nezamisliva bez Drugoga vatikanskog koncila;
- Obnova teološke misli i crkvenog života: papa Ivan XXIII. u nastupnom govoru (11. listopada 1962.) dao je trostruku orijentaciju koncilskom radu.
- Ekumenizam i međureligijski dijalog: pod ekumenizmom podrazumijevamo sva nastojanja koja su usmjereni na jedinstvo svih kršćanskih crkava;

Koncilski dokumenti

Četiri Konstitucije: o Crkvi (*Lumen gentium*); o božanskoj objavi (*Dei Verbum*); o svetoj liturgiji (*Sacrosanctum Concilium*); o Crkvi u suvremenom svijetu (*Gaudium et spes*).

- Koncil je zahtjevan: od katolika traži zrelu i odgovornu vjeru;
- Koncil poziva na obnovljeno, osviješteno i inteligentno kršćanstvo;

Ekumenizam i međureligijski dijalog

- Dekret o ekumenizmu: *Unitatis redintegratio* (Promicanje ponovne uspostave jedinstva);
- Dijalog na različitim razinama: doktrinarni, pastoralni, duhovni dijalog;
- Koncilska deklaracija: *Nostra aetate* - o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama.

Značenje i zadaća teologije

- Teologija je znanstveno, tj. metodičko, sustavno i cjelovito tumačenje, izlaganje i razvijanje Božje objave sadržane u Sv. pismu koja se čovjeku otkriva u vjeri.
- Teologija= gr. theos + logos = govor o Bogu;

- Divinity = božanstvo/teologija
- Karl Rahner: Teologija je znanost o vjeri.
- Cilj je teološkog napora da približi Božju objavu ljudskom razumijevanju te pokaže razloge vjere
- Prosvjetiteljstvo: pokret u Europi (početak 18. st.) koji ljudski um i individualnu slobodu čovjeka smatra najvišim vrednotama;

- Povijest riječi “teologija” (Platon, Aristotel, crkveni oci, srednji vijek);
- Teologija: razumijevanje objave i vjere
- ***Teologija i filozofija:*** razum vjerom osvijetljen; znanje bez vjere u opasnosti je da postane nečovječno; vjera bez znanja naginje nerazumu, u konačnici fanatizmu i fundamentalizmu.
- Teološki pluralizam: biblijski spisi sadrže mnoge teologije;

- Kozmička objava: očitovanje Boga u stvorenjima (u prirodi);
- “Spoznati” (hebr. ‘jada’) u Bibliji prvotno znači nekoga konkretno doživljjeti, imati egzistencijalni odnos;
- Temeljni problem teologije jest odnos između **vjere i razuma** (racionalizam i fideizam)
- **Transcendentali bitka:** jedno (*unum, unitas*), istinito (*verum, veritas*), dobro (*bonum, bonitas*) i lijepo (*pulchrum, pulchritudo*).

Razvoj teologije kao akademske discipline

- Srednjovjekovna sveučilišta sastojala su se od 4 fakulteta: umijeća (vještine, artes), medicina, pravo i teologija
- Toma Akvinski i skolastika
- Metafizika je filozofski oblik razmišljanja određen Aristotelom i srednjovjekovnom skolastikom (T.Akvinski); transcendentna stvarnost koja se pretpostavlja "iza" one empirijski opipljive.
- Semitska duhovnost, helenistički *ratio* i latinsko društveno-pravno uređenje;

Teologija i antropologija

- **Antropologija** (nauk o čovjeku, naše razumijevanje/slika čovjeka) i **teologija** (nauk o Bogu, naše razumijevanje/slika Boga) oblikuju naše vrednote i pogled na svijet.
- **Biti stvorenje/stvorenost:** temeljna antropološka tvrdnja glasi da je Bog stvorio čovjek i svijet (usp. Post I, I-2,4 i 2,4-25, kao i Ps 104).

- Srž biblijskog poimanja čovjeka izraženo je u slici/metafori udahnjivanja Božjeg daha (*ruah*) u čovjeka (Post 2,7).
- Poseban položaj čovjeka u stvaranju nije samo povlastica, već sa sobom nosi odgovornost za cijelokupno stvaranje (Papa Franjo, enciklika *Laudato si'*, o brizi za zajednički dom - ekologija).

Ljudska osoba/dostojanstvo

- Pojam osoba (lat. *persona*, gr. *prosopon*, odnosno *hypostasis*) izvorno znači masku glumca (obrazinu), to jest ono što se iza toga skriva.
- Osoba je zasebno ljudsko biće (*individuum*=nedjeljiv), sebe svjestan subjekt, nosilac svojstava i odnosa;
- Teološki temelj dostojanstva svake osobe: stvoren na sliku i priliku Božju (Post I, 27)

- **Ličnost (subjekt) shvaćena kao individuum** temelji svoju subjektivnost na onome što je samo njoj vlastito, na posebnosti, na privatnosti, na razlikama, na onome što je nedjeljivo (*in-individualno*) s drugima, što je neprenosivo.
- **Ličnost shvaćena kao osoba (persona)** znači da se pojedinac izgrađuje u svome identitetu kao onaj koji komunicira sama sebe, koji izlazi iz sebe drugome, koji se transcendira, dijeli s drugim svoj identitet, ne poništavajući svoju jedincatost.

Sloboda/slobodna volja

- Sloboda je stanje u kojemu čovjek može djelovati bez prisile i zabrane kako bi ostvario sama sebe.
- Shvaćanja koja ograničavaju ili niječu ljudsku slobodu: uvjetovanosti biološke, psihološke i sociološke naravi.
- Sloboda je pretpostavka moralne odgovornosti pred Bogom (glas savjesti);
- Sloboda za nešto i sloboda od nečega;

- Svijet i ljudi nisu gotova stvorenja, dovršeni identiteti, već stvarnosti u nastajanju! Bog upravlja procesom svijeta već skoro 14 milijardi godina i usmjerava ga k sebi;
- Kao što postoji povijest uspješno ostvarene slobode, povijest suradnje/susreta Boga i čovjeka, tako postoji i povijest neuspjeha ljudske slobode. Te dvije povijesti su isprepletene!

Struktura ljudske osjetilne spoznaje

- Toma Akvinski: *Nihil est in intellectu quod non prius fuerit in sensu* (Ništa ne može biti shvaćeno u umu što prije nije ušlo u nj po osjetilima);
- *Anima forma corporis* (Duša je ‘forma-sila’ tijela): čovjek je duh u tijelu, tijelo i duša zajedno;
- Svako ljudsko spoznavanje mora u sebi nositi strukturu osjetila: ona su vrata svake spoznaje uopće;

Struktura ljudske razumske spoznaje

- Latinski izraz za razum: *intellectus* = intus legere (hr. = čitati iznutra);
- Latinski naziv za pojam po kojemu shvaćamo stvari glasi: *conceptus* (= začetak stvari u našemu razumu, *concipio*). U našemu kontekstu znači: duhovno rađanje stvari/ideja u našemu razumu;

Značajke razumske spoznaje

- ulazi u bit stvari, duhovna je;
- može spoznati i samu sebe (čovjek ima samosvijest);
- otvorena je svemu (materijalnom i nematerijalnom, prošlosti, budućnosti);
- *Deus semper maior*: Bog je onaj koji je uvijek veći;

- Toma Akvinski: *Nihil est in intellectu quod non prius fuerit in sensu* (Ništa ne može biti shvaćeno u umu što prije nije ušlo u nj po osjetilima);
- *Anima forma corporis* (Duša je ‘forma-sila’ tijela);
- Emocionalna inteligencija (lijeva i desna polutka mozga);

Kršćanski realizam

- To znači da znanje počinje od iskustva, ali ga nadilazi;
- Katoličanstvo odbacuje kako idealizam (svijet ideja), tako i naivni realizam (empirizam, biblijski fundamentalizam);
- Ljudska bića otkrivaju smisao iskustvom, ali i kritičkim ispitivanjem, povijesnim istraživanjem, sistematizirajući ideje i postavljajući daljnja pitanja.

Analogija

- U teologiji analogija znači način i postupak pomoću ljudskih riječi – po sličnosti – govoriti o Bogu;
- *Analogija entis* (bitka): postoji sličnost ili podudaranje između Boga i stvorenih stvari ili bića (usp. Mudr 13, 1-9; Rim 1, 18-20);
- Stvoreni entitet može biti *sličan* Bogu, ali ne i *istovjetan* s njim: “O stvoritelju i stvoru ne može se izricati sličnost koja ne bi uključivala već nesličnost između obaju”.

Pojam može biti:

- *Univočan* (lat. unum = jedan; vox = riječ) – jednoznačan;
- *Ekvivočan* (aequum = jednak; vox = riječ) – višeznačan;
- *Analogan* (gr. ana-logia = odnos, razmjer, sličnoznačje): analogija *atribucije* i analogija *proporcijalnosti*.
- *Analogia fidei* (vjere): svaka se analogija temelji na Božjoj samoobjavi;

Misterij Krista

- Riječ **misterij** (gr. = *mysterion*, lat. = *sacramentum*, hr. = tajna, otajstvo) u svojem temeljnem značenju u teologiji označava ljudskom razumu nedostupnu tajnu.
- Za govor o Bogu teologija radije upotrebljava riječ **otajstvo**: u tom smislu misterij (otajstvo) označava vječni Božji naum da čovjeka pozove u zajedništvo sa sobom (usp. Ef I, 3-4).
- Kad govorimo o misteriju Krista, onda mislimo na *događaj* Krista: njegovo utjelovljenje, javno djelovanje, smrt, uskrsnuće, poslanje Duha Svetoga, paruzija;

Povijest spasenja

- Dvočlani izraz *povijest spasenja* (*historia salutis*) znači ponajprije da spasenje koje Bog nudi ljudima ima svoj povijesni tijek, događa se u povijesti.
- Izraz *spasenje* (lat. *salus* = zdravlje, spas, dobra; gr. = *soteria*; spas, sreća, čitavost, neozlijedjenost u hrvatskom jeziku znači izbavljenje od opasnosti, bolesti, nevolja.
- Postoji razlika: *istorija*, tj. to su događaji u prošlosti, arheološki, kronološki događaji; *povijest* (engl. *the story*), tj. događaji koji utječu na nas sada, u ovom trenutku.

- Teologija razlikuje nekoliko različitih faza povijesti spasenja: prapovijest ili predabrahamsko vrijeme, od Abrahama do Krista, razdoblje Krista i Crkve (vrijeme Duha Svetoga), završno vrijeme ili paruzija (ponovni Kristov dolazak), život budućeg vijeka (eschatologija);
- *Teologija povijesti*: Kada vjera postavlja pitanje o definitivnom smislu povijesti, rađa se teologija povijesti.

Kršćansko gledanje na vrijeme

- U grčkoj viziji svijeta vrijeme nije ravna linije, nego je prikazano kružno (ciklički). Za Grke povijest nema *telos*, nema svrhovit kraj, niti je moguće da Bog preko povijesnih događaja u vremenu oslobodi čovjeka.
- *Kronos* je kvantitativno vrijeme, brojivo, izraženo putem kalendara... *Kairós* je ono što izražava kvalitetu vremena, sretna zgoda, posebna prilika...

- U židovskoj podjeli vremena centar se nalazi u budućem dolasku Mesije.
- Prvi kršćani, nakon uskrsnuća, unose novost u takvo poimanje: središte povijesti i vremena nije više u budućnosti, nego u povjesnom događaju koji se dogodio u prošlosti. Taj događaj je život i djelo Isusa Krista.

Čovjek – biće transcendencije

- Temeljna čovjekova otvorenost: postoji impuls/poticaj u čovjeku da transcendira ograničenje svoje naravi. Čovjek je pozvan na **samo-transcendenciju**.
- Ljudska su bića svjesna da su stvorena za više od onoga što sada jesu. Čovjek je biće transcendencije jer ima tu temeljnu otvorenost svemu oko sebe, tu neispunjenošću, potrebu nadilaženja, usmjerenosti prema višemu (K. Rahner).

Elementi nadilaženja u samom čovjeku

– staze prema transcendenciji

- Proces *transcendiranja* (lat. *transcendo*, *transcedere* znači: prijeći preko, prestupiti, nadilaziti nešto što je prihvaćeno kao granica);
- Riječ ‘*transcendentan*’ je oznaka za sve što nadilazi iskustvenu spoznaju, odnosno nalazi se izvan osjetilno-spoznajnog svijeta.
- **Mjesta događaja transcendencije:**
 - Razumska spoznaja: čovjek postavlja pitanja, traži uzroke, nadilazi prostor, vrijeme;

- Iskustvo vlastite osobnosti: doživljavam sebe kao osobu, različitu od drugih;
- Iskustvo slobode i odgovornosti: sloboda biranja i odgovornost za vlastite životne izbore;
- Nepomirljivost s tragikom života: čovjek se ne miri s nesrećom, boli, nada se da će nadvladati zlo;
- Traženje smisla: čovjek traži smisao sebe, svojih čina, stavova, samoga života;
- Traženje ljubavi: temeljna je potreba svakog čovjek da bude ljubljen i da ljubi;

Uspon prema Bogu iz izvanjskog svijeta

- Metafizički princip uzročnosti: sve što postoji ili se događa mora imati neki uzrok ili razlog svojega postojanja.
- **Različiti putovi uspona prema Bogu**:
- *kozmoški put* (gr. kozmos – svemir izvorno znači red, sklad, ukras): iz očitog postojanja vidljivoga svijeta, zaključujemo da postoji netko tko je svijet doveo u postojanje.

- *kineziološki put* (gr. ‘kinesis’ znači gibanje, kretanje): u svijetu postoji neprekidno gibanje i promjene;
- *aksiološki put* (gr. ‘aksia’ = vrijednost): u čovjeku postoje usaćene težnje za vrednotama;
- *deontološki put* (gr. ‘deon’ = ono što obvezuje, dio etike, znanost o dužnostima): svaki čovjek ima u sebi urođeni instanciju moralnosti (glas savjesti);

- Činom vjere i prihvaćanjem Božje objave otvara nam se drugi, dublji i širi pristup Bogu; to je nadnaravna spoznaja Boga.
- **Različita shvaćanja odnosa Boga i svijeta:**
 - *panteizam* (*pan* - *theos* = sve – božanstvo): nema razlike između Boga i svijeta;
 - *dualizam* (lat. *duo* = dva): postoje dva počela ili principa bitka; dvije oprečne sile koje bi bile ravnopravne: zlo ili sotona i Bog;

- *emanatizam* (lat. emanare = teći iz, izvirati): sva bića izviranjem (emanacija) a ne stvaranjem, proizlaze od Boga kao svojega pratemelja. Stvorenja bi bila iste naravi kao i sam Bog.
- *kreacionizam* (lat. creatio = stvaranje): svijet je proizišao iz Božjeg stvoriteljskog čina.
- *creatio ex nihilo*: stvaranje ni iz čega i
- *creatio continua* (neprestano stvaranje): osobna i neosobna slika Boga.

Pred temeljnom porukom kršćanstva

- Biblijska prapovijest: hebrejski način razmišljanja i izražavanja;
- Post I-II: etiologija (gr. *aitia*, uzrok) znači proučavanje uzroka za neku stvarnost ili događaj (tj. grješno stanje ljudskog roda).
- Semitska misao: umjesto apstraktnih pojmova, usmjerenata je na konkretno; služi se slikovitim govorom (mit);

- **Antropomorfizmi** (*antropos* znači čovjek, morfe, oblik): pripisivati ljudske crte i ljudsko ponašanje neljudskim bićima/Bogu.
- **Hebrejska gramatika**: ne poznaje posebne vremenske oblike za prošlost, sadašnjost ili budućnost. Isti glagolski oblik, već prema kontekstu, može značiti prošlost, sadašnjost ili budućnost.
- **Teocentričnost**: usmjerenost na Boga.

Istočni grijeh

- U teologiji istočni grijeh (lat. *peccatum originale*, iskonski, izvorni grijeh) označava opće grešno stanje u koje je svaki čovjek zapao svojim rođenje zbog ljudskog (pra) grijeha.
- Bit svakog grijeha jest odvraćanje čovjeka od Boga, te nesposobnost dijaloga s Bogom i drugim ljudima.

Čovjekova potreba za spasenjem

- **Čovjekova ugroženost:** zato što se ne može u potpunosti ostvariti; ne uspijeva ostvariti zajedništvo i dobre međuljudske odnose; ugrožen je od prirode, od zloupotrebe ljudske slobode, i sl.
- Čovjek je biće koje treba otkupljenje: prihvatiti Božju ponudu spasenja i opredijeliti se za Boga.

- **Eshatologija** (kršćanska nada): *raj* (nebo)
– trajno zajedništvo čovjek s Bogom;
čistilište - većini ljudi potrebno je proći stanje čišćenja; *pkao* – trajna odijeljenost od Boga, izabrana slobodnim ljudskim činima i opredjeljenjima.
- **‘grijeh svijeta’**: akumulacija brojnih pojedinačnih i zajedničarskih grijeha iz kojih nastaje nezdrava duhovna atmosfera (grješni okoliš) koji negativno utječe na ljudsko ponašanje.

Bog se objavljuje: povijest spasenja

- Abraham (oko 1850. prije Krista, usp. Post 12): prva ključna osoba u povijesti Božjeg očitovanja ljudima;
- Povjesnost praotaca: svijet nomada sličan današnjim beduinima, žive u šatorima, uvijek u pokretu;
- Bog praotaca: obiteljski Bog koji je blizak i objavljuje se putem zbivanja svakidašnjega života.

- Zašto govoriti o izraelski precima? Iz dva razloga:
- *genealogija* (utvrđivanje identiteta određenog naroda) daje određena ‘temeljna prava’ (pravo na zemlju);
- *paradigmatska ili egzemplarna dimenzija*: preci su uzori koje valja slijediti;

- *Mojsije* (na egipatskom znači: ‘rođen od’, ‘sin od’): utemeljitelj posužanjskog Izraela;
- *Objava Božjeg imena* (Izl 3, 14, ‘ehjeh ašer ehjeh’): Ja sam onaj koji jesam znači: ja sam tu, s vama, nazočan i djelatan;
- *Teologija Sinaja* (ili Horeb): to je mjesto gdje se Izrael oblikovao kao Božji narod i gdje su nastali njegovi temeljni zakoni; narod slobodno ulazi u savez s Bogom i obećava poštovati zakon;

- Simbol Božje prisutnosti jest šator sastanka koji je pokretan, koji prati narod na putu u obećanu zemlju;
- Boga koji je sposoban ‘stanovati’ među svojim narodom anticipira teologiju utjelovljenja: *Riječ tijelom postade i nastani se među nama* (Iv 1, 14); Riječ je došla ‘podignuti šator’ (gr. skenoo - nastaniti se) odgovara hebrejskom šekina (doslovno: ‘podignuti šator’).

- Razdoblje kraljeva: Sjeverni Izrael (Samarija): asirsko sužanstvo (722.);
- Južni dio Izraela: babilonsko sužanstvo (598.); godine 538. Židovi se vraćaju iz sužanstva i slijedi obnova društvenog i vjerskog života;
- **Kako čitati biblijske tekstove o povijesti Izraela?**
 - biblijske priповijesti nisu točni izvještaji minulih događaja;

- Inteligentno čitanje zahtijeva kritički duh: nemoguće je Bibliju shvaćati doslovno, naivno, djetinjasto (fundamentalizam);
- Informirati ili formirati: biblijski tekstovi ne žele primarno ‘informirati’ o povijesti (onome što se stvarno dogodilo), već oni žele ‘formirati’, tj. oblikovati religioznu svijest jednoga naroda.

Četiri osnovne biblijske predaje

- Jahvistička predaja (J): nazvana tako jer Boga naziva imenom Jahve;
- Elohistička predaja (E), nazvana tako jer Boga naziva Elohim;
- Deuteronomistička predaja (D), nastala za kralja Jošije i početka babilonskog sužanstva;
- Svećenička predaja (P): poslije babilonskog sužanstva, konačna redakcija Petoknjižja.

Kristova osoba i bit kršćanstva

- Isus Krist, a ne određeno učenje, knjiga, propisi ili obredi, jest bit kršćanstva: nasljedovanje Krista i izgradnja osobnog odnosa s njim.
- **Mesijanska iščekivanja:** riječ Mesija (hebr. = *Mešijah*, gr. *Christós*) znači Pomazanik. Pomazanje maslinovim uljem znak je Božjega izabranja (usp. Prorok Natan – kralj David)

Mesijanska ideja

- Mesijanska ideja u SZ ima tri idejne struje: očekivanje budućeg Mesije kao svećenika, proroka i kralja;
- Neka ključna biblijska mjesta koja govore o mesijanskoj nadi: Post 3, 15; 2 Sam 7, 1-5.8-14 (Natanovo proročanstvo); Iz 7, 14-15 (znak Emanuela); Iz 9, 1-6; Iz 11, 1-10; Iz 61, 1-3; Zah 9, 9-10; Dn 7, 13-14; Ez 36, 22-28.
- Mesija kralj: Sin Davidov

Isusovi suvremenici

- **Farizeji:** to su bili religiozni prvaci, pismoznaci, koji su pomno izvršavali religiozne propise i obrede, smatrali sebe odijeljenima i čistima, i pravednjima od ostalih vjernika. Isus im predbacuje religiozno licemjerje, hipokriziju (usp. Lk 18, 9-14: farizej i carinik u hramu);
- **Saduceji:** svećenička kasta, hramska aristokracija, najutjecajniji u društvu, Sinedrij i Kajfa. Čuvali vlastite povlastice i udoban život. Ne podnose Isusa i traže da ga uklone zbog ugrožavanja njihove religijske i političke vlasti.

- **Zeloti:** borbena politička skupina, koja je smatrala da se promjena i oslobođenje naroda može dogoditi samo oružjem i revolucijom protiv neprijatelja (rimljana);
- **Eseni:** ne spominju se u evanđeljima, jedna vrsta monaške zajednice (samostan Kumran); treba se kloniti svijeta i ljudi, povlačeći se u geto. Oni su sveti, pobožni, izabrani ostatak, koji čeka svršetak svijeta;

- **učenici:** Isus im prebacuje malovjernost, a to konkretno znači beskrvan i nenačelan vjernički život, polovično pristajanje uz Boga, neuvjerljiva vjera.
- **narod:** anonimna masa podložna dirigiranju svojih religioznih i političkih čelnika; pokazalo se da u Isusovom životu narod vrlo lako mijenja svoja uvjerenja, slijede vođe koje obećavaju materijalnu sigurnost;

Isusov identitet

- Obećani Mesija i spasitelj: Mt 11, 2-11; Mt 16, 13-20; Mk 14, 60-62;
- Dijaloška kristologija: “A što vi kažete, tko sam ja?” Isus želi da ga ljudi osobno i slobodno otkriju i za njega se odluče.
- Ispovijest vjere mora izvirati iz jednog osobnog zalaganja i traženja, a ne pasivnog primanja formula. Odgovor na Isusov identitet traži se u osobnom suočenju s njim.

Isusova čudesna i znakovi

- Čudesna su sastavni dio Evanđelja: Isusova čudesna i njegova poruka međusobno su povezani.
- Vjera kao pouzdanje u Božju moć pretpostavka je čudesima.
- Isusovo uskrsnuće: ukazanja učenicima i nadvladavanje smrti;

Mariologija

- Marija, majka Isusova: dva temeljna naslova, da je Marija *Bogorodica* i da je *vazda Djevica*.
- Druge dvije dogmatske tvrdnje: njezina *bezgrješnost* (bez grijeha začeta, 1854.) i da je dušom i tijelom *uznesena na nebo* (1950.)
- Ivan Krstitelj: preteča Mesijina dolaska.

Ekleziologija: učenje o Crkvi

- Riječ ‘crkva’, hebrejski *quhal*, latinski *ecclesia*, izvodi se od grčkog glagola *ekkaleo*, što znači sakupljam, sazivam;
- Korijen hrvatske riječi ‘crkva’ dolazi od *Kiriake* (Gospodinova). Tako je i kod drugih naroda: njem. *Kirche*, engl. *Church*, slov. *Cerkev*. Ovim se izrazom ističe povezanost Crkve s Isusom Kristom kao Gospodinom.

- **Povijesno ustanovljenje Crkve:**
temeljni događaji (faze)
 - a) *Početak javnoga djelovanja.*
 - b) *Navještaj kraljevstva Božjega.*
 - c) *Okučljanje učenika.*
 - d) *Posljednja večera.*
 - e) *Poslanje Duha Svetoga.*

Bitne odrednice Crkve

- **Crkva kao sakrament:** Crkva je poput sakramenta sastavljena od vidljivoga i nevidljivoga elementa: božanski (Kristov Duh) i ljudski (društveni ustroj). Crkva je *u službi kraljevstva Božjega*.
- “A budući da je Crkva u Kristu na neki način *sakrament* odnosno znak i sredstvo najprisnijeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijelog ljudskog roda...”. (Lumen Gentium I)

- **Crkva kao Božji narod:** Bog poziva ljudе iz svih naroda da budу njegov narод ujedinjen по Duhу Svetom. U temelju je ideja o općem svećeništvu svih vјernika.
- **Crkva – tijelo Kristovo:** ona ima svoje različite udove, službe, darove i zadaće (I Kor 12): karizme u službi izgradnje zajednice;
- **Crkva kao zajedništvo:** Crkva je po svojoj biti zajednica (*koinonia/communio*). Iz toga proizlazi praktična zadaća: izgrađivati kršćansko bratstvo i sestrinstvo polazeći od euharistije; dakle, sakramentalno zajedništvo više je od pukog ljudskog druženja!

Sveto pismo i Crkva

- Sveto pismo sadrži Božju riječ i njegove zahvate u Starom i Novom zavjetu. Radi se o zbirci svetih knjiga koje su napisali pisci po Božjem nadahnuću (usp. 2 Tim 3, 16-17; 2 Pt I, 19-21).
- Pismo je konstitutivni element i norma za nauk i praksu Crkve. Bitni elementi crkvenosti: Pismo, vjera, sakramenti.
- Prvi Koncil u Jeruzalemu 50. godine: “Odlučismo mi i Duh Sveti” (Dj 15, 28). Isus kaže da će Duh Sveti Crkvu podsjećati na ono što je on govorio i da će je uvoditi u svu istinu.

Crkveno učiteljstvo

- Biskupi u zajedništvu i na čelu s papom čine crkveno učiteljstvo.
- Crkvena služba biskupa: kao nasljednici apostola posreduju nam katolički nauk, sakramente i zajedništvo vjere.
- Crkva posjeduje *nezabludivost* kad u ime Krista čuva, tumači i svjedoči Riječ Božju, te dijeli sakramente kao sredstva spasenja.

Crkveni raskoli i ekumenizam

- Crkveni sabori i jedinstvo vjere: prijepori oko nekih pitanja doveli su do isključenja nekih skupina iz Crkve.
- Istočni raskol: 1054.: različita teološka shvaćanja uloge Rimskog biskupa u Crkvi.
- Zapadni raskol: Reformacija i Martin Luther (1517.).
- Pod ekumenizmom podrazumijevamo sva nastojanja u smjeru postizanja jedinstva svih kršćana.

Ekumenski dijalog

- On se odvija na tri razine:
 - a) *doktrinarni*: teološki stručnjaci raspravljaju o raznim spornim pitanjima;
 - b) *pastoralni* (dijalog ljubavi): uspostava suradnje i izgradnja povjerenja, međusobni susreti, itd.
 - c) *duhovni dijalog*: zajednička molitva za jedinstvo. Molitvena osmina (18.-25. siječnja).

Oznake katoličkog identiteta

- Postoje tri teološka žarišta katoličanstva: **sakramentalnost** (katolici Boga susreću u Crkvi i u sakramenitima), **posredništvo** (ističe da se Božja nevidljiva prisutnost otkriva ili iskusuje preko Isusa, a potom i preko drugih posrednika: sakramenata, službe svećenika) i **zajedništvo** (naš put k Bogu je zajedničarski: postoji „mi” u vjeri).

Zadaća teologije u doba globalizacije

- Teologija *nije suvišak* vjeri, nesnošljiv napor do svećeništva, već nezaobilazni element kršćanstva.
- Teološki studij uključuje duhovni, znanstveni i pastoralni aspekt.
- Teologija je *kritička refleksija* vjere: ona ne dopušta da se vjera u Boga miješa s praznovjerjem, idolatrijom, moralizmom, ritualizmom, sentimentalizmom i sl.

- Za govor o Bogu treba se **stalno osposobljavati i pripremati**: razlikovati između redovnog naviještanja i granične situacije svjedočenja vjere (usp. Mt 10, 16-25).

Proročka/kritička zadaća teologije

- Tri **velike idolatrije** našega doba:
 - a) *idolatrija politike* koja je nastanjena idolima i vodi se logikom volje za moću (F. Nietzsche);
 - b) *kapitalizam kao religija*: štuje kumir ili idol dobiti, koristoljublja, ničim ograničena tržišta i utrku za bogatstvom (Marx);
 - c) *idolatrija užitka i zabave*, ukinuli smo sve zabrane, tabu-teme i svete toteme u podsvijesti (Freud). Kultura površnosti.

Odnos teologije i znanosti

- Tri ‘epohalna događaja’ koja su uzrokovala sukob između znanstvenog i kršćanskog pogleda na svijet:
 - stvaranje ‘nove astronomije’ i slučaj Galileja;
 - mehanicističko shvaćanje svemira kroz oblikovanje Newtonove misli i deizma;
 - pitanje o podrijetlu vrsta, tj. čovjeka, Charlesa Darwina.

- **Vjera i evolucija:** teorija evolucije tvrdi da postoji linija koja bi vodila od životinje do nastanka čovjeka; u tom smislu čovjek bi u svom *tjelesnom ustrojstvu* imao biološko podrijetlo.
- Svaki *prividni dokaz* u prilog evolucije dade se i drugčije objasniti; radi se znanstvenim interpretacijama i vjeri u samoorganizaciju materije i svemoć slučaja.

- **Darwinizam:** pokret usmjeren protiv crkvenog učenja o stvaranju. On svaki pokušaj koji uključuje kozmičku inteligenciju ili Boga smatra pseudoznanost.
- **Inteligentni dizajn:** pokušaj da se evolucija i stvaranja povežu u smislu da se Božji stvarateljski čin može protezati preko čitavog vremenskog razdoblja evolutivnog razvoja. Bog je stvoritelj sveukupne evolucije.

- **Izazov paleontologije:** povezanost svih živih bića na zemlji (duga evolucija, prirodni odabir i mutacije). Pojavak inteligencije, svijesti, samosvijesti, savjesti ne daju se shvatiti samo iz razvitka materijalnog supstrata (živci, mozak).
- **Izazov genetike:** zadivljujuća složenost ljudskog genoma nije rezultat igre slučaja i nužnosti. Geni ne dokidaju ljudsku slobodu i odgovornost.

- **Izazov neurobiologije:** misao to je mozak. Duh je mozak, a mozak je robot. Biologija ne može doprijeti do izvornog jedinstva ljudskog bića.
- **Kozmološki izazov:** znanstvena vizija kozmosa, evolutivni svemir. Antropično načelo: svemir mora imati takva svojstva koja su kompatibilna s našom egzistencijom.

- Teologija ne smije promatrati znanost kao izvor straha ili opasnost, nego mora imati na umu da je svako izvorno znanstveno istraživanje duhovni i misaoni napor koji je usmjeren ***na traženje istine.***
- Znanstvena misao, ako poštuje svoju metodu, mora ***biti otvorena*** filozofskom načinu mišljenja i religijskim pitanjima.

Teologija i ekologija

- Enciklika pape Franje, *Laudato si'*, o brizi za zajednički dom: poziva kršćane da preuzmu *odgovornost* za zemlju jer je skrb za sve stvoreno sastavni dio kršćanske vjere.
- *Ekološko obraćenje*: promicati ekološku mudrost, duhovnost, kreplost...

Poslanje teologa laika

- Laici su pozvani ulaziti u *dijalog s društvenim elitama*: sa svima onima koji stvaraju kulturu mišljenja, vrijednosni mentalitet, ekonomiju i politiku jednoga društva.
- *Teološko svjedočenje laika*: u školama, savjetovalištima, u medijima, ustanovama civilnoga društva, politici, istraživačkim centrima, na sveučilištu...

PITANJA ZA ISPIT

- Koji je cilj i svrha kolegija Uvod u misterij Krista i povijest spasenja?
- Opiši društveni kontekst u kojem se nalazi kršćanska vjera danas?
- Koje je značenje Drugoga vatikanskog koncila: trostruka orijentacija;
- Opiši povijest riječi “teologija”; kada je nastala kao akademska disciplina i koji je njezin odnos prema vjeri i razumu.
- Koja su osnovne odrednice kršćanske antropologije?

- Kakva je struktura ljudske osjetilne i ljudske razumske spoznaje;
- Što je analogija; vrste analogije i kakav pojam može biti;
- Objasni izričaj: misterij Krista;
- Objasni izričaj: povijest spasenja;
- Što znači da je čovjek – biće transcendencije: nabroji neka mjesta događaja samo-transcendencije;

- Koje je značenje principa uzročnosti i koji su putovi do Boga iz izvanjskog svijeta?
- Nabroji različita shvaćanja odnosa između Boga i svijeta?
- Što je to biblijska prapovijest i što karakterizira hebrejski način razmišljanja?
- Objasni što se misli pod “istočnim grijehom”?
- U čemu se sastoji čovjekova ugroženost i potreba za spasenjem?

- Božja objava u povijesti: nabroji najznačajnije faze i protagoniste?
- Što znači riječ “mesija” i kakva mesijanska očekivanja donose biblijski tekstovi?
- Tko su bili Isusovi suvremenici?
- Što je ekleziologija i koje su faze osnivanja Crkve?
- Protumači četiri odrednice Crkve?

- Što je to crkveno učiteljstvo?
- Zašto je vjeri potrebna teologija?
- Koji su izazovi u odnosu teologije i prirodnih znanosti?
- Zbog čega se kršćanska vjera zanima za ekologiju?
- U čemu se sastoji poslanje teologa-laika?